

УДК 378.09: 7.025.4

Марія Іванців

викладачка кафедри реставрації творів мистецтва, аспірантка Львівської національної академії мистецтв

Кафедра реставрації творів мистецтва Львівської національної академії мистецтв — історія та специфіка навчального процесу

Анотація. У статті подається стислий огляд історії реставрації у Львові та кафедри реставрації творів мистецтва, становлення професії реставратора та міжнародні вимоги до неї. Звертається увага на особливості педагогічного процесу на кафедрі РТМ.

Ключові слова: консерваційно-реставраційний практикум, кафедра реставрації творів мистецтва, збереження культурної спадщини.

Для формування повноцінного, самодостатнього суспільства важливою є підготовка професіоналів-патріотів, адже сьогодні перед нами стоїть завдання не тільки відстояти, зберегти, переосмислити та виокремити свою культуру, а залишити по собі покоління, котре буде усвідомлювати вагомість національної спадщини, шляхи розвитку держави загалом і своєї місії в ній.

Велику відповідальність за цей процес несуть мистецькі вузи. Мистецтво, якщо воно художньо правдиве, не може замкнутися тільки в національному, воно завжди звернute до загальнолюдських духовних вимірів. Художня мова мистецтва, живлячись життєдайною силою і глибиною національних духовних джерел, водночас живиться і з джерела загальнолюдської культури й духовності. Тому, завжди залишаючись індивідуально-національною, вона є носієм загальнолюдського змісту [1].

Найтісніший зв'язок з проблемою збереження творів мистецтва та охороною культурної спадщини мають представники доволі молоді професії — реставратори. Питання важливості охорони, збереження та відновлення творів мистецтва у формуванні

національної свідомості почала піднімати українська інтелектуальна еліта ще в період державотворчого процесу початку ХХ ст.

У Національному музеї у Львові протягом 1910-1930-их рр. сформувався ідеї щодо мети й принципів реставрації музейних пам'яток; була розроблена оригінальна методологія реставрації галицького іконопису [2].

Одним з перших реставраторів-науковців музею був Володимир Пещанський, який радо передавав досвід реставраційної справи молодому поколінню працівників музею (його учнями були Я. Музика, М. Осінчук, М. Федюк та ін.), адже він був одним із перших, хто долучився до організації реставраційної майстерні в стінах цього музею. Михайло Драган, багатолітній працівник Національного музею, учень В. Пещанського, дослідник давнього українського мистецтва, писав: «Курс іконописної техніки В. Пещанського дав мені змогу пізнати технічну сторону ікони, а тим самим поміг краще підійти до стилю ікони і зрозуміти всю її красу» [3].

Уперше професія консерватор-реставратор була виокремлена 1984 р. Міжнародною радою музеїв (ICOM-CC). Професійними рекомендаціями Організації об'єднаних реставраторів Європи (E.C.C.O. Professional Guidelines 2011) було розширено та вдосконалено опис професії, укладено кодекс професійної етики, визначено потреби та вимоги до освіти, згідно з якими реставратор повинен: займатися стратегічним плануванням; виконувати діагностику пам'ятки; надавати оцінку стану збереження пам'ятки; складати план консерваційно-реставраційних заходів; розробляти консерваційно-реставраційні програми, проекти; проводити дослідження; виконувати превентивні консерваційні заходи; виконувати консерваційно-реставраційні процеси, документувати будь-яке втручання в пам'ятку; виконувати техніко-технологічні доповіді щодо пам'яток культурної спадщини; надавати консультації та технічну допомогу, рекомендації щодо збереження культурної спадщини; поширювати інформацію, отриману внаслідок обстеження, дослідження та консерваційно-реставраційних заходів; сприяти більш глибокому розумінню фаху; проводити моніторинг: оцінку ефективності консерваційно-реставраційних заходів (контроль якості) [4].

Специфіка освіти реставратора полягає у тому, що, окрім, очевидно необхідної, ґрунтовної теоретичної підготовки, обізнано-

сті в техніко-технологічних аспектах виконання твору мистецтва, значну частину освітнього процесу займає практика. На відміну від решти університетських спеціальностей визначення «практика» набуває зовсім іншого, невід'ємного поняття в контексті здобуття професії реставратора, реставраційна практика забезпечує випускника необхідними знаннями, навичками та вправністю (за рекомендацією Е.С.С.О. 2011 р. [5]).

У Львові професійна підготовка фахівців-реставраторів розпочалась у стінах Львівської національної академії мистецтв з утворення 1996 р. самостійної кафедри реставрації творів мистецтва, що стала частиною факультету образотворчого мистецтва і реставрації (ОМіР).

Кафедру очолив Юрій Володимирович Островський, а викладачем профільної дисципліни — консерваційний практикум — стала реставратор першої категорії, завідувач відділом реставрації Львівського музею історії релігії Друзюк Галина Петрівна. Доцент, кандидат біологічних наук Проць Іванна Омелянівна проводила матеріалогічні та спеціальні біологічні заняття.

Окрім традиційних для Львівської національної академії мистецтв художніх предметів (живопису, рисунку, скульптури), важливу роль для глибинного розуміння структури твору, а згодом консерваційно-реставраційних процесів, є заняття з копіювання творів олійного й темперного малярства. Теоретичні та практичні заняття цього напрямку проводить В. Кордюк.

Сьогодні теоретичну підготовку фахівців здійснює Ю. Островський, кандидати хімічних наук, доцент О. Проць, В. Откович (лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка), кандидат мистецтвознавства Д. Янковська, кандидат мистецтвознавства Т. Откович, Б. Салій, П. Мартинюк.

Наступними кафедру очолили проф. В. Перепада (2010-2015) та Т. Янко (від 2015 р. до сьогодні). Профільні викладачі-реставратори вищої та першої категорій Г. Друзюк, Л. Разінкова, В. Мокрій, Н. Шарова — це фахівці із значним стажем роботи, професійним доробком, представники великих львівських музеїв. Адже для проведення повноцінного навчального процесу, виконання програми консерваційно-реставраційного практикуму, студенти кафедри повинні бути забезпеченими творами образотворчого мистецтва, які, у свою чергу, вимагають спеціальних умов зберігання та праці з ними.

Перед початком консерваційно-реставраційних робіт обов'язковими є наукові дослідження твору: упорядковується історична довідка, проводиться мистецтвознавча атрибуція (визначається іконографія, стиль і період виконання, проводиться порівняльний аналіз пам'ятки з іншими аналогічними творами), виконуються фізико-хімічні дослідження. Проводиться фотофіксація у звичному режимі, в УФ-променях. Тільки після такого комплексного обстеження, під наглядом викладача-керівника робіт, студент виконує спершу пробні, а згодом загальні операції.

Перші 10 років роботи кафедри практикум відбувався у реставраційних майстернях Львівського музею історії релігії (ЛМІР) (оскільки це було місце роботи профільного викладача Г. Друзюк). Тут студенти було відреставрували понад 150 творів олійного, темперного живопису, поліхромної скульптури. Велика кількість експонатів знаходилась були в такому стані, що їх списали з головного фонду, але завдяки наполегливій самовідданій праці студентів і керівника їх було повернено до життя та експозиційного вигляду.

Окрім запланованих виставок звітів, студенти періодично реставрували твори з фондів музею для тематичних виставок. Однією з перших була виставка «Мистецтво неоготики», де було представлено цикл робіт Едварда Лепшого, які колись прикрашали неоготичний інтер'єр костелу Марії Сніжної 1352 р. Це композиції на євангельські сюжети «Зустріч Марії та Єлизавети» (130x125 см), «Благовіщення» (129x124 см), «Принесення дарів трьох королів дитятку Ісусу» (130x128 см), «Втеча в Єгипет» (128x123см), «Стрітення» (127x120 см), «Ісус навчає в храмі» (130x123 см), «Пієта» (129x123 см), 1893 р., полотно темпера, ці роботи були вкриті товстим шаром кіптяви, через який було важко визначити сюжет [5].

Від 2002 р. на кафедрі працює ще один викладач профільного предмету, реставратор вищої категорії, завідувач відділу реставрації Львівської картинної галереї Л. Разінкова.

Згодом на кафедрі викладає художник-реставратор вищої категорії, завідувач відділу реставрації темперного живопису Національного музею у Львові В. Мокрій, де проходили реставраційну практику ще й у залах НМЛ, на сьогодні представником НМЛ на кафедрі є старший викладач, завідувач відділу реставрації олійного живопису, реставратор вищої категорії Н. Шарова.

У кращих традиціях великих культурних центрів, більшість львівських майстерень приймають в себе студентів кафедри РТМ та сприяють навчальному процесу. Великим осередком для молоді стала реставраційна майстерня в монастирі ордену Студитів, яку монахи організували для збереження та догляду за колекцією сакрального мистецтва «Студіону» (керівники: В. Мокрій, Г. Друзюк, Н. Шарова (від 2014 до сьогодні).

Порівняно нещодавно, 2010 року розпочалася співпраця Львівського Історичного музею (ЛІМ) та Львівської національної академії мистецтв. Як завжди, студенти кафедри РТМ реставрують твори, які потребують першочергових консерваційних заходів (твори олійного живопису та скульптури). Практика проходить у відділі коштовностей палацо Бандіnellі, Площа Ринок 2, де в експозиції можна побачити пам'ятки, які реставрували в межах дипломних завдань. Серед них, «Розп'яття Ісуса Христа», слонова кістка, дерево — сосна, автор невідомий, поч. ХІХ ст. (45,5x29x17 см), вик.: Е. Біров, керівник: Г. Друзюк, 2012 р.; «портрет Йосифа ІІ» автор невідомий, ХVІІІ ст., полотно, олія, Ж – 710 (133x97 см), вик.: Козак Р., керівник: М. Іванців, 2013 р.; «Погруддя дружили Сигізмунда Августа», скульптор невідомий, ХІХ ст., дерево, різьба, поліхромія, вик.: Г. Бурко, керівник: Г. Друзюк, 2011 р.; «Погруддя Сигізмунда Августа», скульптор невідомий, ХІХ ст., дерево, різьба, поліхромія, вик.: Н. Іванченко, керівник: Г. Друзюк, 2011 р. та ін.

За роки навчання косерваційно-реставраційний практикум проходили студенти з усіх регіонів України, Польщі, Білорусі (В. Извалова, керівник — Г. Друзюк, випускниця працює реставратором у Брестському музеї врятованих цінностей) і студент з Китаю Ван Цзий, керівник — Г. Друзюк, сьогодні працює за спеціальністю в Пекінському національному музеї). Після завершення навчання випускники підтримують контакти з керівниками робіт, тому відбувається міжрегіональний та міжнародний обмін досвідом роботи в музеї.

Така співпраця допомагає студентам ознайомитися з внутрішнім устроєм музею, роботою художника-реставратора в майстерні, дає можливість поспілкуватися з професійним складом. Унаслідок цього в молодого покоління з'являється відчуття особистої причетності та відповідальності за пам'ятки культурної та історичної спадщини. У світі поширена практика залучення

студентів до волонтерської роботи у сфері збереження та відновлення культурної спадщини. ICOM СС організовує такі практики у найвіддаленіших куточках світу, де потрібна невідкладна допомога консерватора-реставратора. Так і студенти ЛНАМ виступають, як своєрідні волонтери, у процесі роботи з'являється усвідомленість важливості збереження пам'яток старовини. Також студент може зрозуміти правильність свого вибору, адже ще під час навчального процесу потрапляє у реальні умови праці, які його чекають після завершення навчання.

Метою професійної підготовки студентів-реставраторів сьогодні є виховання їхньої моральної свідомості, усвідомлення змісту професійної етики, міжнародних нормативів. Протягом 20-річної історії кафедри було проведено колосальну роботу з налагодження навчального процесу, співпраці з музеями, було проведено консерваційно-реставраційні заходи для понад 300 творів образотворчого мистецтва з музейних фондів. Студенти проходили практику з пам'ятками монументального живопису. Великий відсоток студентів продовжили навчатися та працювати за спеціальністю в Україні та поза її межами, а ті, хто змінили фах, отримали усвідомлення важливості збереження та популяризації, охорони культурної спадщини.

1. Шрамко О.І. Мистецька освіта як шлях виховання духовності. [Електронний ресурс] / Бібліотека наукових статей. — Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/2012-10-19-21-22-43/29/1202-mistecka-osvita-yak-shlyax-vixovannya-duxovnosti.html>
2. Тимченко Т.Р. Музейний напрям реставрації в Україні. Київська школа. 1920-1940 рр. — Київ, 1998.
3. Гах І. Великий дар Митрополита. [Електронний ресурс] / Zbruc. — Режим доступу : <http://zbruc.news/node/13966>. — 2013.
4. On Practice in Conservation- Restoration Education. [Електронний ресурс] / European Network for Conservation - Restoration Education. — Режим доступу : <http://www.encore-edu.org/PracticePaper2014.html> — 2014.
5. Скоп Г.П. Роль та генеза збереження та реставрації сакрального мистецтва у Львівському музеї історії релігії. *Przeszlosc przyszlosci. Rola polskiego i ukraińskiego muzealnictwa w zachowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego pogramicza, Zamosc.*, 77 — 2006/7.

ANNOTATION

Maria Ivantsiv. Department of restoration of works of art of the Lviv national Academy of arts — the history and specifics of educational process. The article gives a brief overview of the history of restoration in Lviv and the Department of restoration of works of art, the formation of the profession of restorer and international requirements. attention is drawn to the peculiarities of the pedagogical process at the Department of RTM.

Keywords: conservation and restoration workshop, Department of restoration of works of art, preservation of cultural heritage.

АННОТАЦИЯ

Мария Иванцев. Кафедра реставрации произведений искусства Львовской национальной академии искусств — история и специфика учебного процесса. В статье дается краткий обзор истории реставрации во Львове и кафедры реставрации произведений искусства, становления профессии реставратора и международные требования к ней. обращается внимание на особенности педагогического процесса на кафедре РТМ.

Ключевые слова: консервационно-реставрационный практикум, кафедра реставрации произведений искусства, сохранения культурного наследия.